

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2014

MEMORANTAMO

MADUO: 80

Memorantamo o, o na le ditsebe di le 16.

KAROLO YA A: POKO***Maboko a Setswana – MK Mothoagae*****POTSO 1**

Mo tlamong ya motlhatlhojwa go solofetswe go akarediwa ga dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 10 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

LOSO – MD Mothoagae

Mmoki o kaya gore loso ga lo tthaole gore a o mohumi kgotsa o mohumanegi, lo go tllhasela fela jaaka kgabo ya molelo e fokwa ke phefo. Lo fisa le go nyeletsa se sengwe le se sengwe go tllhokege le motlhala. Loso ga lo na bothijo, lo itelekela gongwe le gongwe, ka nako e nngwe le e nngwe. Loso lo kgona go ipoeletsa mo lesikeng le le lengwe makgetlo a le mmalwa. Loso lo ka go fetola lesiela gompiano, mme ya re go ise go e kae, lwa go fetola khutsana. Loso ga lo tthaole gore a o ngwana kgotsa o mogolo, lo gailaka fela lo se na pelotlhomogi. Loso lo itirela fela jaaka lo rata. Loso lo gotlhe mo re tshelang, ga go kwa re ka lo tshabelang gona. Lo ikadile lefatshe ka bophara. Lo bitsa mongwe le mongwe, kgosi kgotsa motlhanka, motho kgotsa phologolo, yo o ratang le yo o ganang. Batlhalefi ga ba kgone go laola loso. Ga lo neye motho nako ya go ipaakanya gongwe go laela. Lo itlhophela ka go rata. Ga go ope yo o ka lo thibang. Lo digile diganka, lo kgaogantse baratani. Lo kgaoganya nama le mowa, botshelo bo fele. Lo kgona go utlwiswa dipelo tsa baratani botlhoko e kete ba tlhabiwa ka tshaka e e bogale. Loso lo tllisa khutsafalo mo difatlhegong tsa batho gore dipelo di sale di geletse kgodu e khibidu. Mmoki o kaya fa a sa rate loso gonne lo le bosula, o eletsa fa lo ka tsamaela kgakala le ena. O tllalosa fa loso lo galaka jaaka santlhoko.

[10]**KGOTSA****POTSO 2****MAHUTSANA A MODIRI – NCD Mogotsi**

- 2.1 Modiri o ne a bontsha maikaelelo mo go lemeng mme a se na sepe le gore o tshwerwe ke tlala/modiri o ngakaletse o tsentse maatla otlhe mo tironng e e thata e bile ga a tshwenngwe ke tlala. (2)
- 2.2 Mothofatso – pula e mothofaditswe gore e a eta go tllhagisa bokao jwa komelelo e e neng e le teng. (2)
- 2.3 Poeletsomodumo ya - tllh - go tllhagisa bokao jwa go tllhaba le go tllhabolola go go neng go diragala/motsamao wa mogoma wa go tllhantllhabetsa jaaka o tllhaba o tllhatloga le thite. (2)
- 2.4 Maikutlo a go tllhomogela modiri pelo – yo matsapa a gagwe a go lema a fetogileng lefela. (2)
- 2.5 Re ka welwa ke kutlobotlhoko ka nako e nngwe le e nngwe. (2)
(Dikarabo tsa batllhatllhojwa tse di nepagetseng di elwe tllhoko). **[10]**

KGOTSA

POTSO 3**MOJAMMOGO – MMOLAYA-MOTHO – CLS Thobega**

- 3.1 Tlogelo: tlhogo – le > lekgarebe - go somarela mafoko/go tlisa go kibakibela ga moribo mo molathetong. (2)
- 3.2 Mmoki o kaya gore o ne a iphitlhela a ole a sa itse gore o ole jang e bile a tlhomile ka tlhogo fa fatshe. (2)
- 3.3 Go baya mo pepeneneng kakanyokgolo ya gore motho o bolawa ke tsala ya gagwe kgotsa yo o gaufi le ena/motho ga a ikanyege. Motho ga a itsewe e se naga/e re o bona tshukudu o ikanye setlhare/meno masweu polaya e tshega. (2)
- 3.4 Tshwantshanyo – Go bapisa dilo tse pedi tse di tshwanang go gatelela bontsho jwa mmala wa letlametlo le mmoki a le kgwileng gore bo ne bo tswana le mmala o montshontsho wa nonyane e e bidiwang ping. (2)
- 3.5 Motho ga a itsewe e se naga/menomasweu polaya e tshega/motho yo o tshegang le wena ke ena gantsi e nnang mmolai wa gago. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)

[10]**KGOTSA****POTSO 4****METSI-MASETLHA – EB Masoabi**

- 4.1 Tlogelo: Tlhogo – bo > boboko – go somarela mafoko/go tlisa go kibakibela ga moribo mo molathetong. Tshwantshiso – go bitsa selo ka se sengwe gore mmuisi a tlhaloganye bonolo se go buiwang ka ga sona. (2)
- 4.2 Mothofatso - Bojalwa bo dirisiwa ditiro tsa setho go supa gore bo setlhogo mo go boitshegang. (2)
- 4.3 Bojalwa bo a galaka ka tatso e bile ga bo nkge monate, fela batho ba bo rata go fetisa tswina ya mamepe a dinotshe. (2)
- 4.4 Kutlobotlhoko/Tshwenyego ka mokgwa o batho ba dirisang bojalwa botlhaswa le go fetelela ka teng. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 4.5 Bojalwa ke sera, ga bo a siama, bo thuba malapa le go phatlalatsa dikgotla. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)

[10]**LE**

POTSO 5**NTHUTE TSELA TSA 'GO – MC Kgasi**

- 5.1 Mothofatso - leleme le dirisiwa ditiro tsa setho tsa go lotlhanya go gatelela ntlha ya gore mmoki o batla go rutwa ditsela tsa Modimo.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 5.2 Dinao tsa me di nkisa kwa thaelong mo di ntsenyang mo gare ga dira tsa me. (2)
- 5.3 Tlhatlagano/ya popego/ya mafoko (malatodi) - go gatelela gore boitumelo, katlego, lehumo, botlhale, kitso le tsholofelo tse a nang natso ga se tsa gagwe, di laolwa ke Modimo.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 5.4 Maikutlo a go tshwenyega ka moo batho ba sa tsheleng go ya ka ditsela tsa Modimo ka teng.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 5.5 Modimo o tlile pele e bile ke ena molaodi wa matshelo a rona, re tshwanetse go mo tlotla le go mo rorisa.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)

[10]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI**POTSO 6: *LEBA SEIPONE* – Kabelo Kgatea**

Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Motswagauteng ga a itse batsadi ba gagwe mme o godisiwa ke monnamogolo Puso le mosadimogolo ljelele.
- Bana ba bangwe ba ne ba mo kgetholola ka ntlha ya mmala le tshobotsi ya gagwe.
- Ba ne ba mmita ka maina a tshwana le *Rooijan*, lekutwane, letata, jalo jalo, le go mo gopotsa gore ga se Motswana kana Morolong jaaka a ne a itlhome kwa tshimologong.
- Moleko le Teko ba ne ba mo sotla fa a ikana ka Batswana mme a sa tshwane le bona ka mmala le tshobotsi.
- Mathata a ga Motswagauteng a etegela fa a tlhokafalelwa ke batho ba ba ntseng ba mo godisa, rraagwemogolo Puso le mmaagwemogolo ljelele.
- Malomaagwe, Mosala, o sala a mmogisa le go mo tseela leruo le a neng a le filwe ke rraagwemogolo Puso.
- Motswagauteng o bona se se botoka e le go inaya naga, mme o ebela le naga gonne a se na legae. O feleletsa e le mosimane wa mebila.
- Ka go tlhoka dijo le diaparo, Motswagauteng o utlwalelwa ke serame, mme o feleletsa a setswe ke ba lekoko la ga Mokwepa, le le neng le gweba ka dirwe tsa batho. Kwa teng o thuswa le go falodisiwa ke mmaagwe, Gokatweng, yo a neng a sa mo itse.
- Motswagauteng o goroga kwa Foreiborogo kwa a tekotelwang thuso e a e neileng mosadi wa mosweu, mme o amogelwa kwa bookelong.
- O thoba kwa bookelong fa a bona lepodisi le a neng a le bona kwa ga Mokwepa le le batlang a tsholole kgetse e e amang monnaalona.
- Motswagauteng o boela kwa mmileng, o goroga kwa Gauteng morago ga gore a palame terena a se na madi.
- Kwa Gauteng o inakanya le *Salamina* le *Alberto*, mme o tsamaya le bona kwa mokhukung kwa a fetang a tsenwa ke malwetse le go gatelelwa mo go maswe.
- O tshaba kwa go *Salamina* le *Alberto* morago ga go bona ba rekisetsa Sankoma moriri wa gagwe.
- O wela dingalo morago ga go tsiediwa ke basimane ba babedi ba ba neng ba mo dumedisa ka Sezulu le Sesotho.
- Ga a ka a kgona go tsena sekolo mme o kopana le mosimane mongwe wa mebila yo o bidiwang Sepoko, mme o mo tlhotltheletsa gore a tsene sekolo sa bosigo mme a falola bontle.
- O kopana le mosadimogolo *Swanepoel* yo o neng a mo isa sekolong kwa Foreiborogo mme teng koo o kopana le mosimane wa mebila.
- O latofatswa ka go tshwaratshwara *Sartjie* mme a kobiwa mo sekolong.

[25]**KGOTSA**

POTSO 7: LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea

- 7.1 Tsela ya motho ke molomo/go tlotla motsadi yo mongwe le yo mongwe ka e le motsadi wa gago.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 7.2 O ne a le maitseo, tlotlo le botho – o ne a lebogela sengwe le sengwe se a neng a se fiwa. (2)
- 7.3 Motswagauteng o bone tsotsi e phamolela mosadimogolo sekgwama, a thusa mosadimogolo gore tsotsi e tshwarwe. Baagi ba Foreiborogo ke fa ba mo tsogela kगतलhanong gore tsotsi e ne e sa kgothose montsho, ba mo teketa gore a amogelwe kwa bookelong. Motswagauteng o ne a bona lepodisi le a le boneng kwa ga Mokwepa, le e leng mogolowe tsotsi, le boaboa kwa go ena kwa bookelong le batla gore a tsholole kgetse, mme a bona se se botoka e le go ngweega. (6)
- 7.4 Mosala o ne a sotla Motswagauteng mme se se dira gore a ineye naga gore ditiragalo tsa padi di tle di tswelele pele. (2)
- 7.5 O rotloeditse Motswagauteng gore ba itirele lotseno ka go pegela batho dithoto kwa marekelong/o nnile le thotloetso le kemonokeng mo go Motswagauteng go se ineele fa botshelo jwa gagwe bo ne bo tshwere ka tlhale.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 7.6 Tiragalo ya gore Motswagauteng o rometswe jaaka phasele ka rrathekisi go tswa Gauteng, a se na le fa e le pampitshana ya tleliniki go supa botsalo jwa gagwe. (2)
- 7.7 Ba mo dumedisa ka dipuo tse pedi go mo ritibatsa maikutlo gore a se ka a tshoga le go ba tswa dinaleng ka go sa utlwane le bona. (2)
- 7.8 Gokatweng ga a godisa Motswagauteng mme o ne a mo romela go godisiwa ke ljelele yo o mo rutileng thuto ya seipone go senola kakanyokgolo ya padi e bong go iteba mo seiponeng. (3)
- 7.9 Ke ne ke ka ya go kopa thuso kwa mapodiseng le go tlhatlhela kgetse ya go tsiediwa/Ke ne ke ka ba tsoma le go ba lalela gore ke tle ke ipusolotsetse.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 7.10 Motho ga itsewe e se naga/Phokojwe go tshela yo o dithetsenyana/Tsamaya le matlhale o tlhalefe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)

[25]**KGOTSA**

POTSO 8: OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise

Mo tlamong ya motlhatlhojwa go solofetswe go akarediwa ga dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Motlalepule ga a ise a ke a nne le kagiso mo botshelong jwa gagwe e sa le Omphile a nna karolo ya botshelo jwa gagwe.
- Kwa tshimologong Motlalepule o ima morago ga go betelelwa ke lekau la tedu tsa katse, mme a isa ngwana e bong Omphile kwa kgodisetsong kwa Olanti.
- Maikaelelo e ne e le gore fa maemo a botshelo a mo tokafalela a mo tlise gae go tla go ora molelo wa iso la ga mmaagwe.
- Kutlobotlhoko ya ga Motlalepule e simolola fa a tlogela Omphile kwa Olanti kwa kgodisetsong. O tswa teng sefatlhego sa gagwe se sa itumela e bile a tsholola dikeledi.
- Motlalepule o nyalwa ke lekau la Thabantsho, mme ba tshegofadiwa ka ngwana wa mosetsana, Mosidi. Ga a itumelele lenyalo le morwadi ka pelo e tlhoafaletse Omphile, thibolalotha wa gagwe.
- O swa ka sephiri go bolelela monna mme se se etegetsa kutlobotlhoko mo go ena. O feleletsa a tla ka leano mo monneng gore ba ye go itseela ngwana wa mosimane kwa kgodisetsong.
- Masetlapelo a ga Motlalepule a golela pele fa a tlhoka ngwana kwa a neng a mmeile gona kwa kgodisetsong mme o feleletsa a idibetse.
- Go tlhoka Omphile kwa kgodisetsong go simolola go tlhora le go tshwenya Motlalepule mo moweng.
- O ipotsa gore ngwana wa gagwe o tshela jang felo a leng gona, mme o simolola go latlhegelwa ke mmele ka ntlha ya go balabala ka pelo.
- O tshaba go bolelela mogatse e se re gongwe a itshenyetsa nyalo, mme o tsena motse ka bogare a batlana le Omphile.
- O tsamaya a okomela bana ba basimane ba ba nang le tshobotsi ya ga Omphile ka fa morago ga ditsebe. Batho ba mo motseng ba ne ba tshosa bana ka ene le go mmitisa Dinalana.
- Kutlobotlhoko ya gagwe e etegetswa ke ponelopele ya ga mosadimogolo Malebela, ya gore letsatsi lengwe o tlaa bona morwae mme a sa itse gore ke ene.
- Ka nako ya lefetlho, Motlalepule o lala a sa robala, a gopotse mosimane yo moleele, yo o matsarapa, a eletsa e kete e ka bo e le ene morwae.
- Go gopola gore morwae kwa a leng teng a ka ne a tshela bokete go etegetsa masetlapelo a gagwe. O tshwenyegela go ka utlwa mongwe a mmolelela gore morwae o tshela monate.
- Kwa bofelong, Motlalepule o a tlhokafala morago ga go lemoga gore lekau le le neng le tlile go mo tlhola ke Omphile.

[25]**KGOTSA**

POTSO 9: OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise

- 9.1 Omphile. (1)
- 9.2 Malebela. (1)
- 9.3 Ke Omphile ka gore Motlalepule o mo teile lona fa a mo isa kwa legaeng la bana, kwa Olanti. Modise ke leina le a le teilweng ke monnamogolo Ofentse fa a goroga kwa Matile ka a ne a sa bolo go lela ka modisa wa leruo la gagwe, Modise o kaya modisa yo o tlileng go thusa monnamogolo Ofentse. (4)
- 9.4 Mosetsana yo mosetlhana wa maratagolejwa, a katogile monyo, matlho a go phatsimela teng, sekgatlhabadimo, matlho a kgomo ya mmofu e jele teledimo, dipounama tse di matlerebunyana.
(Dintlha di le nne fela). (4)
- 9.5 Nnyaya - Motlalepule o ne a mo lobela le go dira tsotlhe gore a se ka a be a lemoga sepe gore o mo letsholong la morwae. (2)
- 9.6 Maikutlo a lerato la motsadi la go batla go tlhokomela ngwana wa gagwe/maikutlo a letlhologelelo la morwae.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 9.7 Go itse ga gagwe go ne go ka phutlhamisa morero wa padi ka go thusa Motlalepule mo letsholong la morwae go fitlha ba bona Omphile, go sa itse ga gagwe go dira gore Motlalepule a batlele pele go letla morero wa padi go tswela. (3)
- 9.8 Go bontsha a ne a na le letswalo le le molato la gore ke ena rraagwe wa madi le nama/a ka ne a leka go timetsa motlhala wa gore ke rraagwe Modise ka go sa rate fa go twe o tshwana le Modise. (2)
- 9.9 Ka gale o ne a mo atla ka boitumelo jo bogolo jo bo neng bo dira gore a tshabe go mo senyetsa boitumelo ka go mmolelela. (2)
- 9.10 Ee - ka gore ke mogokgo yo neng a gwalalela go ntsha bokgoni mo baithuting gore ba atlege.
Nnyaya - o ne a sotla baithuti ka go ba dirisa ditiro tsa bokgoba.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 9.11 Le pelong ga le tshetse/Sephiri se a bolaya.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)

[25]**KGOTSA**

POTSO 10: MASEGO – G Moka

Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go solofetswe go akarediwa ga dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Masego o ne a welwa ke kutlobotlhoko ya go betelelwa morago ga go nwa bojalwa jo a neng a bo filwe ke *Sannah*, fa ba ne ba tswile loeto lwa dikgaisano tsa mmino tsa dikolo.
- Mogokgo wa sekolo sa Sedimosang, Rre *Knox* Senamolela le Rre *Joseph* Kgotle ba tshwanelwa ke go busetsa Masego gae ka a ne a imile, a ka se tswelele ka sekolo.
- Ka ntlha ya go tsewa ke maikutlo, Kgabo Motsepe o teketa Masego mo go maswe morago ga go lemoga gore o imile.
- Masego o amogelwa kwa bookelong botshelo jwa gagwe bo tshwere ka tlhale fela.
- Kwa bookelong, dingaka di bolelela batsadi ba ga Masego fa a tshwanetse go dirwa karo go boloka botshelo jwa lesea kgotsa jwa ga Masego.
- Dingaka di bolela fa Masego a na le kgatelelo ya madi e e tsenyang botshelo jwa lesea le a le imileng mo kotsing.
- Ka lesego, Masego o kgona go tshola ngwana yo a mo godisang a sa itse rraagwe gore ke mang.
- Petelelo ya ga Masego e mo tlolela sekgopi mo moweng moo a tlhowang kamano ya monna le mosadi; le go gana makau a mantsintsi a a neng a ipala mabala a kgaka mo go ena.
- Kutlobotlhoko e wela Masego fa rraagwe, Kgabo Motsepe a kgwagediwa ka ntlha ya go amega mo go bolaweng ga base *Schalk* le go fisiwa ga ntlo ya bona.
- Morago ga go kalediwa ga Kgabo Motsepe, Masego o tshwanelwa ke go tsaya maikarabelo a go batla tiro go godisa Sello le go tlhokomela mmaagwe, Goabaone. O bona tiro kwa ga ba ga *Lazar*.
- Mmaagwe Masego, Goabaone o ikela badimong le go tlogela Masego mo kutlobotlhokong e e boitshegang.
- Masego ga a nnisege kwa tirong ya gagwe ka gore bathapi ba gagwe ba ne ba tshwenngwa ke mapodisi nako le nako ka ntlha ya go amega ga bona mo dipolotiking.
- Masego o ratana le *Vusi Mngoma* yo a neng a tshela mo go bogisiweng ke mapodisi. O feleletsa a botsolotswa ke mapodisi a a neng a batla tshedimosetso ka *Vusi Mngoma* le ba ga *Lazar*.
- Ntlo ya bathapi ba ga Masego e feleletsa e jelwe ka molelo ka ntlha ya go amega ga bona mo dipolotiking.
- Masego o welwa ke masetlapelo a go tlhokafala ga *Vusi Mngoma*, yo o neng a bolawa ke mapodisi.
- Morago ga go tlhokafala ga *Vusi Mngoma*, Masego o lebagana le kgwetlho ya ga mosadi wa ga *Vusi* wa ntlha, yo a neng a leka go tsenya letlhoo fa gare ga bana le ena.

[25]**KGOTSA**

POTSO 11: MASEGO – G Moka

- 11.1 Bontle le dipopego tsa ga Masego di ne di ngoka makau gore ba ipuelele mo go ena, a be a ba gana, mme ba be ba mo logela leano le go mo ikaelela (ba mo tshela dithupa). (2)
- 11.2 Mosadi wa gagwe e ne le seaka se se tsamayang le makau a a neng a mo isa menateng e *Vusi* a neng a sa kgone go mo isa kwa go yona, ka ntlha ya kiletso ya gagwe.
O ne a tsenya tlhalo le go tsenya barwa ba bone ba babedi letlhoo kgatlhanong le *Vusi*, rraabona. (4)
- 11.3 O na le lerato la nnete – o ne a rata moswi ka pelo ya gagwe yotlhe.
O na le maikarabelo – o tlhokometse Sello le go mo ruta maikarabelo.
O na le pelotlhomogi/ga a megagaru, ga a lomeletsa bana ba moswi ka madi a a ba lebaneng. (4)
- 11.4 Ntsime o tsweledisa ditiragalo tsa padi pele ka go tlisa Sello mo lefatsheng ka go betelela Masego. (2)
- 11.5 Maikutlo a tshakgalo/kutlobotlhoko/tenego a go lomelediwa ke Masego mme a feleletsa a teketile Masego thata. (2)
- 11.6 Fa Masego a ka be a sa ya Sedimosang, morero wa padi o ne o ya go khutla ka gore o ne a ya go efoga go betelelwa go go tlisitseng Sello mo lefatsheng. (2)
- 11.7 Go ima ga ga Masego go ka be go lemolotswe ka a ne a beteletse, e bile a sa dumela go tsaya karolo mo tirong e e bosula e. (3)
- 11.8 Ke ne ke ka beta pelo fela ka ya go bega se se diragaletseng Masego mme ka rotloetsa batsadi go mmusetse sekolong morago ga go tshola ngwana/Ke ne ke ka se le beye koo mme ka roma mongwe ka ke itse bogale jwa ga rraagwe Masego.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 11.9 Ba molato ka gore ke bone ba amogetseng *Sannah* yo o neng a na le mekgwa e e maswe kwa sekolong e bile a amega mo petelelong ya ga Masego.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 11.10 Khutsanyana e e sa sweng e letile monono/go dira ka natla go a duela.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)

[25]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TERAMA**POTSO 12: *MATSAPA DI A TSAYA KAE?* – SS Mokua**

Mo tthamong ya motlhatlhojwa go solofetswe go akarediwa ga dintlha tse di fa tlase.
Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tthamo ya motlhatlhojwa.

- Kgotlhang ya terama e, e tlhamegile le go dumelesega gonne e simolola ka ga kgogakgogano ya ga Legae le Tlhapi e bo e felela ka bona.
- Legae o nyetse Tlhapi, mme ba nna mmogo le bomonnawe e bong Malebye le Nkitsing kwa legaeng la batsadi ba ga Legae le Malebye. Ka Tlhapi e ne e le mosadi yo o itshielang, kgotlhang fa gare ga gagwe le Legae, ga e tlhagelele sentle ka Nkitsing a ne a tswala diphatlha tse di ka bong di ne di le mo pepeneneng ka ntlha ya go tlhoka maikarabelo ga gagwe.
- Tlhapi o a itshiela, mme ga a dire ditiro tsa lelapa tsa sesadi jaaka go apeela monna, go tlhatswa le go phepafatsa lelapa. Legae o bona phaposi kwa Naledi ka maikaelelo a go tla dintwa di ise di nne gona ka basadi ba se kitla ba nna mmogo kwa ntle ga go lwa. Kgaogano e, ya bona e dira gore Legae a patelesege go ikapeela kgotsa go tla a jele fa a tswa tirong ka a ka se fitlhele dijo kwa gae.
- Kgotlhang e nngwe gape e tlhagelela fa Ntshidi yo Legae a sa leng a mo amogela a le dingwaga di le pedi, a tla go tswelwa ke bogadi. Legae o ne a itima dilo tsothe, a tsamaya a bapile le setlhako a ruta Ntshidi, mmaagwe le rraagwemogolo ba sa dire. O ne a tsaya Ntshidi jaaka morwadie, ka go twe kgomo e tsewa le namane.
- Ntshidi fa a tla go ima jaana o ne a le mo ngwageng wa gagwe wa bofelo kwa yunibesithing, mme lekwalo lwa go batlwa ga gagwe le ne la romelwa ka e bile a ne a le mo mmeleng. Go ima ga ga Ntshidi go ne go itsiwe ke ena, Tlhapi le rraagwemogolo, Legae a sa itse sepe.
- Tlhapi o neela Legae lekwalo le le tswang kwa go malomaagwe mosimane a bo a mmotsa gore o ya go dira jang. Legae o kaya fa a ne a tlaa gana bogadi mme ka bo sa busiwe o tlaa bo amogela. Tlhapi o bolelela Legae fa bogadi bo ya go amogelwa ke rraagwe le go tswela kwa gaabo kwa Mitolente ka e se rraago Ntshidi.
- Legae o bolelela Tlhapi gore o amogetse Ntshidi jaaka ngwana wa gagwe, a itima sengwe le sengwe go mmatlela bokamoso fa Tlhapi le rraagwe ba ne ba sa dire, jaanong fa bogadi bo tswa ga se ngwana wa gagwe. Legae o nna le kgotlhang ya maikutlo a bo a lotlegela monnawe kgang ya ga Tlhapi.
- Go tlhagelela kgotlhang ya semowa e mo go yona Legae a bonang se se botoka e le go ipolaya. Ga a ka a ya kwa bogading ka letsatsi le le neng le beilwe ka a sa itse gore ba tla mo leba jang. O ne a ya tirong, mme ga a ka a boela gae.
- Tlhapi o ne a kopa Nkitsing gore a mo tsamaise tsela a ye go mmatla kwa maokelong, kgolegolong le kwa mmotšhari. Ba ne ba mo fitlhela kwa mmotšhari go twe setopo sa gagwe se setswe mo tseleng. Go tlhagelela kgotlhang ya ga Tlhapi a itshekisa gore matsapa di a tsaya kae, ka a tshwanelwa ke go boloka monna le ngwana yo a neng a tlhabiwa ka thipa a tla phitlhong ya ga rraagwe. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko bogolosegolo bao ba arabileng go ya ka dikgato tsa kgotlhang).

[25]

POTSO 13: MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua

- 13.1 Sekoropolapa. (1)
- 13.2 (A) Matlhodi le (C) Dikobe. (2)
- 13.3 Mafenya o ne a roma Dikobe go mmuelela mo go Nkefi ka gore boobabedi ba ne ba itsane go tswa kwa kholetšheng. Dikobe o ne a tla ka karabo ya gore Nkefi a re ga a ratane le sekoropolapa. (4)
- 13.4 Ga a na maitseo/tlotlo
O nyatsa banna
O a ikgantsha
O makgakga
(Di le pedi fela) (2)
- 13.5 Go ratana ga ga Nkefi le Ntope go senola morero wa 'Sekoropolapa' gore ke boammaaruri Nkefi ga a ratane le motho yo a mo kayang e le sekoropolapa, mme go lemosega sekoropolapa e le ene ka a dirisiwa ke Ntope. (2)
- 13.6 Ntope o feleleditse a amegile mo kotsing ya sejanaga mme Nkefi o tsofadiwa ke go ineelela mo bojalweng ka ntlha ya kutlobotlhoko/lelapa la ga Ntope le ne la tlhakathakana/dipuo tse di neng tsa senya sekolo se Ntope a neng a dira mo go sona. (2)
- 13.7 Nkefi o ratana le Ntope go senola boammaaruri ba setlhogo sa 'Sekoropolapa'. (2)
- 13.8 Maikutlo a go nyadiwa, go nyenyefadiwa le go tlhapadiwa mo go maswe ke Nkefi. (2)
- 13.9 Ee - o ne a diragatsa kopo ya ga Mafenya fa a mo roma go mmuelela kwa go Nkefi/O ne a rotloetsa Mafenya gore ga se bokhutlo ba lefatshe go ganwa ke mosadi le gore o tlaa bona moratiwa yo mongwe. (2)
- 13.10 Maleka ga se makgona, a se ka a itlhoboga/se nkganang se nthola morwalo, a batlele kwa gongwe. (2)
- 13.11 Nnyaya - thatano ya bona e utlwise Motlagomang botlhoko le go tlhakathakanya lelapa la ga Ntope.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 13.12 O se tshege yo o weleng mareledi a sa le pele/fa o nyatsa le go sotla ka batho molato wa gago o tla sekwa ke ditshoswane.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)

[25]

POTSO 14: GA SE LORATO – MJ Magasa

Mo tlamong ya motlhatlhojwa go solofetswe go akarediwa ga dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Kgotlhang ya terama e, ga e a agega ka ntlha ya dikgotlhang tse di mmalwa tse di tlhagelelang mo go yona.
- Motsamai o a ratana ntswa e le rre wa lelapa. Se se tlhola kgotlhang le balelapa la gagwe. O gatšwa maikutlo ke *Angeline* yo o neng a dira nae. O simolola go robala nageng le go sa tlamele bana, mme a kaye fa a letse a betilwe ke tiro le go dira bosigo.
- Motsamai o nna le kgotlhang le badiramogo nae e bong Lenkapere le Gosekwang ba ba neng ba leka go mo tlhaba botlhale ka go ratana le *Angeline*. Motsamai ga a tseye dikgakololo tsa bona tsia.
- Go tsoga kgotlhang e nngwe gape magareng ga gagwe le Selapo morago ga gore Gadifele a lelele kwa go ena ka ntlha ya fa a sa tlamele bana. O nna kgatlhanong le Selapo fa a leka go mo gakolola go tlamele bana le go nna mo gae.
- Motsamai o nna le kgotlhang le *Angeline* morago ga go mo agela ntlo le go mo tsenyetsa motlakase. Fa ntlo e sena go fela, o bolelela Motsamai gore a sutele banna ba bangwe ba ba tlaa rekang dilwana tsa ntlo ka di mo palela. Morago Motsamai o kojwa mo ntlong mme ga go se a ka se dirang ka e kwadilwe ka Morake.
- Motsamai o boela gae, mme a fete a lwe le Gadifele ka a batla gore a supe se a ntseng a se direla ka a sa bolo go tsamaya. Go tlhagelela kgotlhang ya semowa ka a itshekisa madi a a tshamekileng ka ona. O ikomanyetsa botlhogoethata jwa gagwe jwa go sa reetse dikgakololo tsa badiramogo nae. Ke gona a lemogang fa boLenkapere ba tswelletse pele ntswa ena a agile ntlo e a tswileng a iphotlhere mo go yona, o kaya fa batho ba tshuba ka metlakase, mme fa ga gagwe o se teng.
- Motsamai o nna le kgotlhang le *Suzan* yo o neng a mo koba morago ga go mo direla kgwebo, go mo rekela bene le go mo agela lebenkele. Fa a fetsa, *Susan* le morwae ba tseketla tesetamente e e dirang gore dilo di salele bana ba ga *Suzan*. Motsamai o kopa thuso kwa mmueleding gore a duelwe ditshenyegelo tsa gagwe. O boela gae e le semakaleng a se na sepe.
- O ratana le *Gladys* mme morago ga go mo epela metsi le go mo tlhabololela ntlo, go tsoga kgotlhang magareng ga bona. Dilo di ya masweng fa Kefentse monna wa ga *Gladys* a boela gae, a bo a duedisa Motsamai dikete di le lesome tsa diranta gobo a ntse a nna fa ga gagwe.
- O boela kwa lelapeng la gagwe, a kobilwe mo tirong ka a thudisitse dikoloi tsa tiro. Madi a gagwe a phenšene a dueletse dikoloi tse a di sentseng. Fa a boa jaana bana ba a neng a ba latlhile ba feditse sekolo, e bile ba agetse mmaabona ntlo. Mogatse e bong Gadifele o setse a iponetse molekane. O nna le kgotlhang ya maikutlo ka ntlha ya go ikotlhaela se a se dirileng.
- Gadifele le bana ba mo tlogela a le esi ba ja mokaragana o a neng a o ja, go fitlha a sa tlhole a kgona go amogela, a ba a tlhokofala.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko bogolosegolo bao ba arabileng go ya ka dikgato tsa kgotlhang).

[25]**KGOTSA**

POTSO 15: GA SE LORATO – MJ Magasa

- 15.1 Lesego le Emang. (2)
- 15.2 Mosadi o a mo ikgatholosa le go ratana fa pele ga gagwe. (2)
- 15.3 O tlaa be a ithutile seo go tswa mo go rraagwe/o tlaa bo a gotsitse Motsamai. (2)
- 15.4 Gadifele o ne a le bonolo, a le boitshoko, a reetsa se monna a mmolelelang sona, a diragatsa puo ya gore monna ga a ediwe e bile ga a wediwe, mme se se dira gore morero wa terama o tsewelele pele. (2)
- 15.5 Rre *Meteor* o boleetse Motsamai gore a tsewelele pele ka botshelo, a ye go ikgobokanyetsa le go ikagela lebenkele la gagwe, ka gore dipampiri tsa kgwebo di supa fa ditshenyegelo le lebenkele e le tsa ga *Suzan*, mme mojaboswa e le Sentebaleng, ka jalo Motsamai a tlhabele pele go tsewedisa ditiragalo tsa terama pele. (3)
- 15.6 Matlhajana/Go batla go ratiwa ke bana ba gagwe. (2)
- 15.7 Morake o dirisiwa jaaka seipato se se pateletsang *Angeline* gore a leleke Motsamai gore kgotlhang ya terama e tsewelele pele. (2)
- 15.8 Maikutlo a ipusolotsetso/a go se tsenye bana mo dikgannyeng tsa bagolo/a gore moepalemene o a le ikepela.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 15.9 Ee - o ne a ema Gadifele nokeng fa a tlile go kopa thuso ka go lala nageng ga Motsamai. (2)
- 15.10 Ke ne ke tlaa ganana le yona mme ka mmolelela gore ga ke batle go senyetswa nako ka a se kitla a nnyala/ke ne ke tlaa mmolelela ka mosadi le bana ba gagwe gore a tsewe mo go nna.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 15.11 Ke ne ke tlaa kopa thuso mo go bomalome go tla go buisana le ena/ke ne ke ka tlogela tsotlhe mo magetleng a ga mme ka e le dikgang tsa bagolo.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)
- 15.12 Khutsanyana e e sa sweng e letile monono/boitshoko le bopelotelele bo a duela.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)

[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE: 80

KAROLO YA A: RUBORIKI YA TLHATLHOBO YA TLHAMO YA DIKWALO: POKO [10 MADUO]

Ditlhokego	Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo ka tekano	Phitlhelelo e e tlhaelang	Ga a fitlhelela
DITENG	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
<p>Thanolo ya setlhogo Ngangisano e e tseneletseng katlholo le go tthaloganya setlhangwa</p> <p>7 MADUO</p>	<p>-Thanolo e e tseneletseng ya setlhogo -Motseletsele o o itumedisang wa dintlha tsa ngangisano, di tshegediwa ka botlalo go tswa mo lebokong -Go tthaloganya setlhangwa le leboko go go manontlhotlho</p>	<p>-O bontsha go tthaloganya, gape o ranotse setlhogo sentle -Tsibogelo e e lekalekanang ya dintlha -Dintlha tse di utlwalang tsa ngangisano, fela ga se tsothe tse di tshegeditsweng jaaka go ne go tshwanetse -Go tthalogangwa ga mofutakwalo le leboko</p>	<p>-Thanolo e e lekalekanang ya setlhogo -Go na le dintlha dingwe tse dintle tse di tshegetsang setlhogo -Dintlha dingwe tsa dingangisano di tshegeditswe, mme fela bosupi ga bo dumelesege ka metlha -Tthaloganyo e e kwa tlase ya mofutakwalo le leboko</p>	<p>-Thanolo ya setlhogo e e sa kgotsofatseng -Ga go na dintlha dipe tse di tshegetsang setlhogo -Tthaloganyo e e tlhaelang ya mofutakwalo le leboko</p>	<p>-Setlhogo ga se a tthalogangwa -Ga go na bosupi jwa go dirisa leboko -Morutwana ga a kgona go tthaloganya mofutakwalo le leboko</p>
KAGEGO LE PUO					
<p>Popego, kelelo e e tthaloganyegang le tthagiso Puo, segalo le setaele tse di dirisitsweng mo tthamong</p> <p>3 MADUO</p>	<p>-Popego e e lomaganeng -Dintlha tsa ngangisano di agegile sentle -Puo, segalo le setaele di supa kgolo, di a kgatlhisa, di nepagetse -Gotlhelele ga e na diphoso tsa puo, mopeleto le matshwao a puiso</p>	<p>-Kagego e e tthamaletseng le kelelo e e utlwalang ya ngangisano -Kelelo ya ntlha ya ngangisano e kgona go salwa morago -Bogolo puo, segalo le setaele di nepagetse</p>	<p>-Go na le bosupi jwa kagego -Tthamo e tthoka kelelo e e bopegileng sentle ya tthaloganyo le tomagano -Diphoso tse dinnye tsa puo, segalo le setaele tse di nepagetseng go le go ntsi</p>	<p>-Popego e supa tthulaganyo e e fosagetseng -Dintlha tsa ngangisano ga di a rulaganngwa sentle -Diphoso tsa puo di a bonagala -Segalo le setaele tse di sa nepagalang</p>	<p>-E agegile bokoa -Diphoso tse di masisi tsa puo le setaele se se fosagetseng</p>
SEELO SA MADUO	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1

KAROLO YA B LE C: RUBORIKI YA TLHATLHOBO YA DITLHAMO TSA DIKWALO: PADI LE TERAMA [25 MADUO]

Ditlhokego	Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo ka tekano	Phitlhelelo e e tlhaelang	Ga a fitlhelela
DITENG	12–15	9–11	6–8	4–5	0–3
<p>Thanolo ya setlhogo Ngangisano e e tseneletseng, katlholo le go tlhaloganya setlhangwa</p> <p>15 MADUO</p>	<p>-Tsi bogelo ka dinaledi: 14–15 -Tsi bogelo e e manontlhotlho: 12–13 -Thanolo e e tseneletseng ya setlhogo -Motseletsele o o itumedisang wa dintlha tsa ngangisano, di tshagediwa ka botlalo go tswa mo dikwalong -Go tlhaloganya mofutakwalo le setlhangwa go go manontlhotlho</p>	<p>-O bontsha go tlhaloganya, gape o ranotse setlhogo sentle -Tsi bogelo e e lekalekanang ya dintlha -Dintlha tse di utlwalang tsa ngangisano, fela ga se tsothe tse di tshageditsweng jaaka go ne go tshwanetse -Go tlhaloganya mofutakwalo le setlhangwa go a bonala</p>	<p>-Thanolo ya setlhogo e e mo magareng, ga se diponagalo tsothe tse di tlhagisitsweng ka botlalo -Go na le dintlha dingwe tse dintle tse di tshageditsang setlhogo -Dintlha dingwe tsa dingangisano di tshageditswe, mme fela bosupi ga bo dumelesege ka metlha -Tlhalogantse bontlhabongwe jwa mofutakwalo le setlhangwa</p>	<p>-Thanolo e e tlhaelang ya setlhogo, ga go na le diponagalo dipe tse di tlhagisitsweng ka botlalo -Go dintlha di le mmalwa tse di tshageditsang setlhogo -Dintlha tsa ngangisano tse di maleba di dinnye thata -Go tlhaloganya mofutakwalo le setlhangwa go gonnye thata</p>	<p>-Setlhogo ga se tlhalogangwe -Maiteko a a bokoa a go araba potso -Dintlha tsa ngangisano ga di dumelesege -Morutwana ga a kgona go tlhaloganya mofutakwalo kgotsa setlhangwa</p>
KAGEGO LE PUO	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
<p>Popego, kelelo e e tlhaloganyegang le tlhagiso Puo, segalo le setaele tse di dirisitsweng mo tlhamong</p> <p>10 MADUO</p>	<p>-Popego e e lomaganeng -Matseno le bokhutlo di manontlhotlho -Dintlha tsa ngangisano di agegile sentle -Puo, segalo le setaele di supa kgolo, di a kgatlhisa, di nepagetse</p>	<p>-Kagego e e tlhamaletseng le kelelo e e utlwalang ya ngangisano -Matseno, bokhutlo le ditemana dingwe di rulagantswe sentle ka tomagano -Kelelo e e utlwalang ya ngangisano -Bogolo puo, segalo le setaele di nepagetse</p>	<p>-Go na le bosupi jwa kagego -E a tlhaloganyega le go lomagana fela e na le diphoso -Diphoso di le mmalwa tsa puo, segalo le setaele tse di nepagetseng go le go ntsi -Bontsi jwa ditema di nepagetse</p>	<p>-Popego e supa thulaganyo e e fosagetseng -Dintlha tsa ngangisano ga di a rulagangwa sentle -Diphoso tsa puo di a bonala -Segalo le setaele tse di seng maleba -Ditemana di fosagetse</p>	<p>-Go tlhokagala ga kagego go kgoreletsa kelelo ya ngangisano -Diphoso tsa puo le setaele se se fosagetseng di tlhola setlhangwa se se sa atlegang -Segalo le setaele tse di seng maleba</p>
SEELO SA MADUO	20–25	15–19	10–14	5–9	0–4